

הגירושין בהלכה | רפאל קרויזר

הגירושין בהלכה

שלמות הבית | פירוד | גירושין

הילדים | כתובה ויחסי ממון

הגט | זיווג שני

רפאל קרויזר

ירושלים
אלול תשפ"ג

הגירושין בהלכה

שלמות הבית | פירוד | גירושין | הילדים
כתובה ויחסי ממון | הגט | זיווג שני

הרב רפאל קרויזר

כתובת המחבר:

בובליק 11, רמות א, ירושלים.

Refael.kroizer@gmail.com

נדפס בישראל 2023

Printed in Israel 2023

© כל הזכויות שמורות למחבר

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך
אחרת כל חלק שהוא מהחומר בספר זה.

שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר
זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב
מהמחבר.

מפתחות: משה שוחט

עיצוב ועימוד, כריכה ושערים:

ארי יארמיש

054-8400711

ariyarmish@yahoo.com



נר זכרון

בפתח ספרי 'הגירושין בהלכה' הנני להציב נר זכרון למורי ורבי

הגאון הגדול רבי חגי נפתלי איזירר זצוק"ל

חבר בית דין הגדול ותלמידו הגדול של מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א.

אשר זכיתי וקרבני במאור פניו ויצקתי מים על ידו. ממנו זכיתי ללמוד ארחות חיים ולעמוד בשערי דעת, הוא פתח בפני שערי המשפט והורני ולימדני ענייני אבן העזר.

טרח ויגע בתורה, ומסר שיעורים לעומקה של הלכה בעשור האחרון לחייו, בבית מדרשנו 'למען דעת', בעניינים החמורים של הלכות אישות כתובות וגיטין.

זכיתי ללבן אתו שאלות רבות והיה פורש כשמלה, מחוור מבאר ומעמיד השמועה משורש הסוגיה ועד ההכרעה למעשה מתוך ישוב הדעת ומתינות. ואף זכיתי שעודדני וסייעני בתחילת גישתי אל המלאכה הגדולה הזו.

מתוך אחריות להעתקת השמועה והעמדת דור העתיד של דייני ישראל ובהתאם לשיטתו ודרכו בשכתו על מדין, כך דרש מאיתנו והיה מזהירנו בגודל חובת 'לא תגורו מפני איש' והחובה לשפוט בצדק ולהקשיב לזעקת הדל כדרכה של תורה.

לא זכיתי שיראה בהשלמת המלאכה ושיוכל להעביר בפלס ביקורתו את דברי, בהסתלקו מעלינו ביום המר ח' שבט תש"ף.

יהי רצון שיהיו הדברים לעילוי נשמתו ויהיו שפתיו דובבות בקבר עד הקיצו ורננו שוכני עפר במהרה בימינו אמן.

תנצב"ה

הגרצ"י בן יעקב שליט"א

מכתב ברכה

בס"ד. כ"ז תמוז התשפ"ג
הביא לפני הרב הגאון רפאל קרויזר שליט"א, ראש בית המדרש למען דעת, ובעמח"ס מאת אדני החושן ונהירו דשמעתתא, ספר שלם העוסק בעניני פירוד גירושין. הספר עוסק בשאלות שכיחות שבהן עוסקים בתי הדין, דבר דבור על אופניו, וכל הכתובים מבוססים על מקורות ברורים, החל מהגמ' והראשונים, אחרוני הפוסקים, ואף פסקי דין של בתי הדין הרבניים, ומהם ענינים שהתחדשו בתקופה האחרונה. והעמד ת"ח על חזקתו, שמוציא דבר מתוקן מתח"י, ונוהג בזהירות ובאחריות המתבקשת בעניני הלכה רגישים אלו, ואף המסקנות הינן על דרך הישר והטוב.

ספר זה שווה לכל נפש, כתוב בצורה קלה ברורה ובהירה, כך שכל מי שלדאבון לב צריך לעסוק בענינים אלו, ימצא בו את מבוקשו, ויוכל לעמוד על הבעיות שיעלו בפני ביה"ד. ניכר שיביא תועלת לכל העוסקים בנושא, גם ללומדי תורה החפצים להעשיר את ידיעותיהם. על זאת ברכתי, יריע אף יצליח, לזכות עוד רבות בשנים להיות ממזכי הרבים בעמל התורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, מתוך שמחה, נחת וכל מילי דמיטב.

מוקירו ומכבדו



הגר"מ בלייכר שליט"א

כ"ד תמוז תשפ"ג

חזיתי איש מהיר במלאכתו הרה"ג ר' רפאל קרויזר שליט"א שאני מכירו כבר כמה שנים כת"ח מובהק, בקי וחריף.

ובידו ליקוט מסודר להפליא על הפירוד והגירושין בהלכה, ועיטר אותו בציצין ופרחים הלא המה מקורות וציונים לכל סעיף וסעיף כדי שכל אחד יוכל לדעת מבטן מי יצאו הדברים.

המחבר כתב בתחילת ספרו שאינו בא להכריע בשאלות מעשיות, וכל מי שרוצה לדעת הלכה למעשה חייב לגשת לבית דין או לדיין מוסמך.

עם כל זאת יש תועלת מרובה בחיבור זה לכל מי שרוצה למצוא דבר דבור על אופניו כדי לדעת היכן לחפש בשו"ע ובנו"כ ובמקורות הנוספים, להיות בבחינת "שואל כעניין" וכך יזכה לשמוע תשובה נאותה בבחינת "משיב כהלכה".

וע"ז באתי על החתום

מ. בלייכר

הגר"י גולדברג שליט"א

נאמנים עלי דברי ידידי הגר"מ בלייכר שליט"א בשבח הספר החשוב 'הגירושין בהלכה' מאת הרה"ג ר' רפאל קרויזר שליט"א.

אשר הוא מלא וגדוש בפסקי הלכה בעניני גירושין ושלום בית מאת גדולי הפוסקים מדורות עברו וכן מדייני דורנו.

והפליא לעשות בסדר מופתי את כל הנושאים השכיחים בבתי הדין, ויה"ר שיזכה שיפוצו מעיינותיו חוצה לזיכוי הרבים.

הכותב וחותרם לכבוד התורה ועמליה

גיוג יאמז אבנר
גיוג יאמז
גיוג יאמז



הגר"ש דיכובסקי שליט"א

ב"ה ט בסיון תשפ"ג

מכובדי הרב המופלא
רבי רפאל קרויזר שליט"א!

עיינתי בספרו החדש: "הגירושין בהלכה", והתרשמתי מאוד מן ההיקף הרחב, הבקיאות המלאה והסידור הנאות של הלכות אלו.

ספרים רבים נכתבו במקצוע זה של דיני משפחה, או דיני אישות. חלקם תשובות הלכתיות, חלקם פלפולי הלכה וחלקם הלכות תמציתיות. המשותף לרוב החיבורים הוא, כי הם עוסקים בעיקר בדעתו ובהשקפתו של מחבר הספר, ואינם מביאים או אינם מבארים את הדעות החולקות. אין כמעט הלכה, שאין בה מחלוקת, וכמעט לכל דעה או פסיקה, אפשר למצוא דעה חולקת או נוגדת. הדין, בסופו של דבר הולך אחר הדיין, ולכל אחד יש דרך פסיקה משלו. מעטים הספרים המביאים את מגוון הדעות השונות, ומתיחסים בכבוד לכל אחת מהן.

הספר הזה הוא בבחינת מועט המחזיק את המרובה. היקפו לא גדול יתר על המידה, אבל הוא מכיל הכל - הכל ממש. יש בו את שלל הדעות השונות, את המגוון ההלכתי המקיף בכל נושא, והוא מכיל את כל הדרוש בכדי לדעת את התיחסות פוסקי ההלכה לכל נושא. תמיד אפשר להוסיף עוד ועוד, אבל ככל שנוסיף יותר, נרחיב את ההיקף יותר מדאי, בבחינת: מים שאין להם סוף. המעייין המצוי יטבע במים העמוקים, ולא יוכל למצוא את הדרך ההלכתית הראויה בעיניו. בודאי שבכל נושא ניתן להוסיף עוד ועוד, ניתן גם להוסיף נושאים כהנה וכהנה, אבל תמיד צריך להזהר שלא נחטא בכל תוסף ובריבוי עצים שיסתירו את היער.

לדעתי, הספר נועד לא רק לזוגות העומדים בפני גירושין. דומני שטוענים רבניים, עורכי דין וגם דיינים, יכולים להפיק תועלת רבה מן העבודה הקפדנית והמסודרת של המחבר, כאשר השפע הרב נמזג לספר שאינו רב כמות. הסידור הקצר והתמציתי, מאפשר התמצאות מהירה בכל נושא, וגם אפשרות להרחיב מעבר לכך.

תודה רבה למחבר שזיכה את הרבים בספר חשוב זה. בטוחני, שהספר יביא תועלת רבה לכל המעיינים בו. אני ממליץ על הספר לכולם, כולל לחברי הדיינים.

בברכת התורה

הרב שלמה דיכובסקי

חבר בית הדין הגדול

ומנהל בתי הדין

בדימוס

הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א

Yitzhak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel



יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ח' אב תשפ"ג

דברי ברכה

הובאו לפני הספר "הגירושין בהלכה" הלכות גירושין, עם מקורות וביאורים מהש"ס ופוסקים, מעשה ידיו של הרב החשוב והנעלה, לן בעומקה של הלכה, משנתו סדורה וערוכה, מוכתר במידות נעלות ובנימוסין, שמו מפארים, טעמו ונימוקו עמו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרה"ג רפאל קרויזר שליט"א.

וזכה המחבר לישב באהלה של תורה, וליגע בתוה"ק, ועמלו בתורה ניכר מתוך הספר שריכוזו כל הדינים שמסביב לגירושין בהרחבה רבה, וטרח לברר כל דין מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, חדשים גם ישנים, בתוספת הארות והערות, והראה את כוחו ממה שחננו ה' בבקאות ובהבנה ישרה, וסידר הכל בטוב טעם ודעת, על סדר הש"ע, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

וראיתי מה שדן אודות זוג פרודים שעדיין לא התגרשו וכל אחד חי צנפרד צחדר אחר צצית, האם הצעל יואל י"ח הדלקת נרות שבת שמה שהאשה מדלקת.

הנה אם כמה מחדרי הצית משמשים לשני בני הזוג, וכמו המטבח והסלון, לפיכך כל שאשה מדליקה נר שבת צסלון או צצמטבח, הצעל יואל ידי חובה צהדלקתה, כי סוף סוף עדיין הם קשורים צקשרי יצואין. ומה שקנתה אשה קנה צעלה, והדלקת הנרות נעשית מממונו של הצעל.

והנה צספר ילקוט יוסף שבת כרך א' חלק שני (מהדורת תשע"א עמ' נ"ד), הוצא מ"ש המג"א (ס"ק כ"א) צסם המהרי"ל, צצשאר נרות שצצית מצרכין עליהם, ואפי' מדליק צחדרים שאין משתמשין בהם לצורך אכילה דלא גרע מיוהכ"פ, ומיהו דוקא כשיש לו חדר מיוחד ולא צירך על נר אחר, וכמו שנתצאר וכו'. ע"ש, וראה צש"ע (סי' רס"ג ס"ו), דמי שהוא אלל אשמו א"ש להדליק צחדרו ולצרך עליו, לפי שאשמו מצרכת צצצילו. וכחצ המג"א דמ"מ הצעל ידליק כדי שלא יכשלו צען או צצצן. וע' צמאמר מרדכי דללה וחמותה שיש לכל אחת חדר, כל א' מדליקה צצרכת צחדרה.

ולפ"ו אם לצעל יש חדר מיוחד ונפרד, ואינו משתמש צצמטבח וצסלון, ולא נכנס לחדר שהאשה מדלקת שם, יש לו להדליק צחדרו ולצרך. וע' צצצו"ת רב פעלים ח"צ או"ח (סי' נ') שכתב, דנראה שאם הצעל רואה להדליק ולצרך צחדר השינה קודם שמדליק האשה ומצרך אשמו צחדר האכילה, רשאי לצרך, אבל אם כצר אשמו הדליקה וצרכתה צחדר האכילה, אז לא יצרך הצעל על ההדלקה שלו, יען כי צצרכתה צצרכתה אשמו צחדר האוכל פוטרת כל ההדלקות שמדליקים צשאר חדרים צצצאות הצית, ונראה דעל כה"ג כתצ מרן שא"ש הצעל לצרך צצציל שאשמו מצרכת צצצילו, די"ל דאירי צצצית והצעל מדליק

בחדר שינתו, אחר שהדליקה אשתו ואחר שבירכה, אבל אם רוצה הצעל להקדים בחדר השינה ולצדך קודם שדליק אשתו שפיר דמי, דעתה עושה מנזת ההדלקה בחדר שינתו, ולמה לא יצרך דמנזת כעציד, ותבוא אשתו אח"כ ותדליק בחדר האכילה שהוא חיוצ טפי, וגם היא תצרך דעבדה מנזת צפני עזמה, ואמנם שם עמדנו על דבריו דאמאי הצעל מדליק בצרכה, ואשתו חוזרת להדליק, והרי אחר שהצעל הדליק בחדר אחד, צית זה יואל י"ח ההדלקה, וסוף סוף יש אור בצית, וא"כ אמאי האשה חוזרת ומדלקת בצרכה. ובאמת שבצ"ח (פרשת נח אות ב') נראה דהדר ציה, וכתב דאם ירצה האיש להדליק בחדר השינה תבוא עליו צרכה אך לא יצרך, כי אשתו מצרכת צרות על מקום השלחן, אך כל זה שהיא מדלקת במקום השלחן, אך אם היא מדליקה בחדרה והוא לא שם ידליק במקום השלחן שאוכל או בחדר השינה שלו ויצרך.

ואגב, מי שהיה צמריצה עם אשתו והיה דעתו לגרשה, ופתח חיק גירושין צצית הדין וצמוך כך מתה האשה, צטרס יחגרשו כדת, אין הצעל צריך להתאבל עליה. וע' להרשב"ם (צ"צ קמו): שכתב, מהכא שמעינן דמי שמתה אשתו מתוך קטטה בינה לצין צעלה, והיה דעתו לגרשה, שוב אינו יורשה. וכתב ע"ז מהרש"ל בספר ים של שלמה (פ"ב דגיטין סי' ד), ומעשה בא לידי צאחד שהיה צקטטה עם אשתו והיה דעתו לגרשה, וצמוך כך מתה, והוריתי לו למעשה שלא להתאבל עליה, ורציה לזה מדברי הרשב"ם הנ"ל בצמ"ש, שאם לענין ירושת הצעל שהיא מדאורייתא, אינו יורשה, דמשצין ליה כאילו גירשה, ק"ו לענין אצלות, דהוי מד"ר, שפטור מלהתאבל עליה, ומנאנו חצרים לרשב"ם, וכמ"ש צצ"י (אה"ע סי' 5), שרצינו ירוחס כתב, שמהר"י בן מיגאש ס"ל כרשב"ם. ועי' צמוז"ע פסקא. [ואמנם צילקו"י אצלות עמ' שט נתצאר שיש להתאבל עליה, כיון שעדיין היא אשתו לכל דבר, אולם צמוז"ע מצואר אחרת, וכן הלכה, דהלכה כדברי המיקל בצבל, אך שמנ"ד הסצרא היה נראה יותר כמו שנתצאר צילקוט יוסף, אבל דברי הפוסקים שהוצאו צמוז"ע חזקים יותר לצמוך עליהם].

וברכתי להרה"מ שיה"ר וחפץ ה' בידו יצלח, ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, וימשיך לשקוד על דלתות תורתנו הקדושה, ללכת מחיל אל חיל, ויברך על המוגמר להוציא לאור כל כתביו, שובע שמחות וכל טוב.



בברכת התורה,

 יצחק יוסף
 הראשון לציון
 הרב הראשי לישראל

הרב הראשי לישראל הגר"ד לאו שליט"א

David Lau
Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court



דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ז תמוז, תשפ"ג.
16 יולי, 2023

מכתב ברכה

לכבוד הרה"ג רפאל קרויזר שליט"א

העברת לעיוני את ספרך "הגירושין בהלכה", ספר ההולך סובב על כל הנושאים שקשורים לפירוק בית.

בטוב טעם חילקת את הדברים לשערים, ביניהם ולדעתי החשוב, שער שלום בית, כמו כן שער העוסק בפירוד והשער על עניני גירושין ועוד. אציין במיוחד את השער שעוסק בטובת הילדים לאחר הגירושין. ראוי הדבר שההורים יפנימו את העובדה שלמרות הניתוק והפירוד ביניהם, הילדים לא מתנתקים לא מן האב ולא מן האם, ובכל מצב הם נשארים ההורים של ילדיהם. לצערי חלק מן המתגרשים מנהלים את המאבק ביניהם על חשבון ילדיהם, ושוכחים את חובתם לדאוג לפקדון אשר ניתן להם מבורא עולם.

עברתי בין עמודי הספר וראיתי שהשקעת עמל רב ויגיעה רבה להוציא לאור עולם דבר נאה ומתקבל. ולמרות שכל נושא הוא לכאורה ספר בפני עצמו מפני שהדברים נידונים בארוכה בפוסקים ראשונים ואחרונים, וניתן היה להאריך ולהוסיף. השכלת לתמצת את הדברים ולהשתית דבריך על אדנים מבוססים. שלבת נכון גם את פסקי בתי הדין הרבניים בישראל שיוצאים לאור עולם כבר למעלה משבעים שנה והם אבני יסוד לפסיקה של בתי הדין בישראל.

לעתים קרובות עולות לפני שאלות של ערעור על תוקף הגט, בספרי משכיל לדוד (ח"צ סי' כ) דנתי בצארכה בנושא זה, לדעתי טענות ציחס להטעיה אינן עומדות צמצוח ההלכה. "הסכמי גירושין" רבים נחתכים לאחר דיונים רבים, זה מהותו של דין ודברים בנושא רגיש זה. לאחר שההסכם נחתם אי אפשר לזא צטענות כלפיו, מה גס שהרי טרם מתן הגט המגרש מזהיר שאת הגט הוא נותן צהסכמה מלאה ומצטל צפני ציה"ד את כל המודעות ושהוא נותן את הגט ללא כל תנאים. גילוי דעת לפני כתיבת הגט, אצל צומן כתיבת הגט ונתינתו לא גילה דעתו שעל דעת תנאי קודם נתנו, אינן צכך להטיל דופי על כשרות הגט. (ראה לדוגמא מהר"ם אלשיך צתשוצה סי' ע"ד וצשו"ת מהר"י צירצ סי' כ"א).

ציטוט גט למפרע אינו דבר של מה בכך. בכל סידור גט מזהירים לנדרים באופן חד משמעי שהוא סופי ואינו ניתן להתניה. גם אם לדעת המערער לא נסתיים הליך חלוקת הרכוש בין הנדרים אין בכך עליה כלשהי לצטול הגט.

ידועים גם דברי ר"ת המוצאים צמדכי צוקף גיטין כנגד המוציאים לעז על גיטין וחוששני מאד שהערעור הנדון הוא בגדר האיסור הזה. אולם, מכיוון שבקהילות מסוימות עלול הלעז להישמע חלילה.

כתב הר"ן בתשובה סי' מד [הוצא צ"י סי' קלד]: עמדתי על ענייני ערער שערער הצעל על שליחות הגט, וראיתי שערער ואמר שציטול שליחות הגט במקומות רבים, אך לא הוכיח דבריו בעדים ולא צטטר וציולא צוה. הדבר צרור שאין לחוש לדבריו וערעורו צטל... והא דדאי לאחר נתינת הגט ליכא למימר גילויי מילתא בעלמא היא, שהרי אין הדבר צידו, וכיון שכן הדבר צרור שאין לו נאמנות על מודעתו ולא על ציטוליו, כל היכא דלא ידעינן צוה... שלאחר נתינת הגט אין חוששין לערעור הצעל כלל... ומכל מקום הרי אנו רואים דכל היכא דליכא רגלים לדבר, אף על גב דאמר צעל אני ציטלתי השליחות, אין משגיחין בדבריו כלל.

כתב המהרי"ק שורש סג [הוצא צ"י סי' קלד]: על דבר הגט שמתחלה נאסר הצעל ולצוקף הותר וגירש ציטול מודעות, לפי דעתי צאנו למחלוקת שני גדולי הדור צימים שעברו וכו', והיכא שהאנס מאנס לעשות דבר אחד וצו צתיר מאותו אונס ולמחר מצקש ממנו לעשות אותו מעשה עצמו אשר עליו אנס אותו מתחלה, מאן לימא לן דלא חשיב אונס כיון שצידו לחזור ולאנס אותו כצתחלה, וכל שכן צאיסור אשת איש החמור. ואמנם שמעתי שיצא הדבר צהיתר על פי רוב חכמי אשכנז אשר היו צימים ההם, וצאולי לא היה מעשה כזה ממש כי אני צעניויתי לא ראייתי לפוס ריהטא ראייה צרורה שיוכלו לקמוך עליה על מעשה כזה להיתר איסור כזה וזה שהתיר צודאי שלצו גם צהוראה מאד.

אשר שאלת היכא שאנסו לאחד ליתן גט ויהיה מאותם שאין כופין להוציא ואחייב נתפיים ליתן גט אם מחמת ממון אם מחמת יראה ומכירין אנו שמגרש לאנסו צמה יודע שנסתלק האונס. נראה לי דודאי עומד הוא בצוקתו הראשונה, עד שיתצבר לנו שנסתנה הענין, כלומר שאין ציד האנס לאנסו כצתחלה, דאז אין לתלות ולומר מחמת אונס הראשון עשה, כיון שנסתנה הענין השיב כדצרים שצלב (קידושין מט): אם צאנו לתלות ולומר שעוד ירא פן יאנסנו פעם אחרת כיון שסיצה ראשונה הלכה לה. ואף על גב דאפשר לומר שעדיין יש כח ציד האנס לאנסו, מכל מקום כיון שששש כחו צקצת אין לנו לצדות מלצנו אונס אחר כדי לצטול המעשה הנעשה צפנינו, דחשיב כדצרים שצלב.

העולה מדבריו שכל הנידון הוא צמקום שצרור לכל רואה שיש כאן איום סמוי מצד האנס, שצבר אנס אותו צאותו ענין פעם אחת, ואפילו צמקרה כזה כתב שאם ששש כוחו צמקצת הצעל אינו יכול לטעון שגירש צאונס מכיוון שיש כאן מצד חדש שלא היה לפנינו עדיין.

גם טענה שהגט נמסר שלא ע"פ צי"ד אין צה צכדי לפסול את הגט, שהרי דעת רוב הפוסקים שאין כלל צורך צי"ד למסירת גט, אלא צריך שהדבר יעשה על ידי חכם שצקי צדיני סידור הגט, וכמצואר צקדר הגט ס"ד: אם הסופר או החכם המסדר הגט נוטלים שכר הרצה יותר מכדי צטלה, י"א שצריך שלא יהיו העדים קרובים להם. והר"ר עוצדיה צפירוש המעשה צפרק

הסכמות ומכתבי ברכה

ד' דצכורות קרא חגר על הרצנים מסדרי הגט הנוטלים יותר מכדי שזכר צטלה. הגה: ולא נהגו כמותו. גם טעמו אינו כלום, כי הוא מדמה דבר זה למה שאמרו הנוטל שזכר לדון דיניו צטלין, ואינו ראייה, כי קדור הגט אינו דין, אלא למוד בעלמא.

אמנם צפ"ת שם הביא את שיטת הגודע ציהודה שחולק וסובר שזריך למסור את הגט דווקא צצ"ד, אבל הביא שם כמה אחרונים שחולקים עליו. ויש צעניין זה מנהגים שונים צין צתי הדין אם לחשוש לחומרא זו של הנו"ב, ולכתחילה לכאורה ראוי לחשוש לדבריו, אולם צדיעבד ניתן לסמוך על רוב הפוסקים שמכשירים את הגט בכל מקרה. וראה שם עוד צארוכה.

ואסיים מעין הפתיחה, אני משוכנע שספרך יתפוס את מקומו הראוי ויוסיף נדבך נוסף לחיזוק התורה ולהאדרתה.

מברכך בכל לב
בברכת התורה



דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול



הקדמה

וְשִׁבְתִּי אֲנִי וְאָרְאָה אֶת כָּל הָעֲשָׂקִים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת
הַשָּׁמַיִם, וְהִנֵּה דִמְעַת הָעֲשָׂקִים וְאִין לָהֶם מִנְחָם וּמִיַּד עֲשָׂקֵיהֶם
כַּח וְאִין לָהֶם מִנְחָם'

(קהלת ד, א)

אמרו חכמים (קידושין ו, א): 'אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן'. יודע אני מך ערכי שלא הגעתי למידה זו, להיות כמכריע בהלכות העמוקות אשר כל בית ישראל נשען עליהם, הלא המה הלכות אישות כתובות וגיטין, אשר היו לראש פינה בקדושת הבית היהודי. אולם, מטרתי בספר זה אינה להכריע במקום גדולים, אלא להציע את מקור הסוגיות ושורשי הדיונים המתנהלים בבתי הדין בשפה פשוטה לכל הרוצה לטעום טעמה של תורה בעניינים אלו.

ותמכתי יתדותיי בדברי בעל 'פתחי תשובה' בהקדמתו שלפום ענוותנותו כתב, וז"ל:

פן יחשדוני שדעתי זחה, שאיני כדאי והגון בענייני קדושין וגיטין לסדר מערכה...
וחרדה גדולה נפלה עלי ומאד יראתי, כי ידעתי שדבר זה הוא למעלה ממחיצתי
ומאמר רב יהודה אמר שמואל יבעתני...
אך אחרי שובי נחמתי, ובדברי החסיד בהקדמת ספר חובת הלבבות נזכרתי, שכתב
שאינ לישב במושב העצלות, ואין לירא ולא לפחוד לעלות, כי כמה סכלים בעבור
המורא אבדו טובה, וכבר אמר חכם אחד, מן הזהירות שלא להזהר הרבה.
ובפרט כי כל מה שאנו מגדילים בחומר הענין, היא הנותנת לבל לשוב ממלאכתי
ולעזוב הבנין, כי מחמת זה כל השאלות וספיקות המאורעים, אשר בדינים השייכים
לחלק אבן העזר פוגעים ונוגעים, אין עסק בהם לרבנים הצעירים, רק להגדולים
שבדור הם מסורים.

ואף אני אמרתי שמכיוון שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים וליושבים על מדין ולא באתי להכריע אלא להציע הדברים לפני כל יודעי דת ודין, לכן אין חשש לעלות בהר' ולנגוע בקצה המטה בדברי התורה הקדושה ולהיות מראה מקום בסוגיות החמורות לדברי רבותינו גדולי הדיינים בתשובותיהם ובפסקיהם, כי היא חיינו ואורך ימינו לדעת המעשה אשר יעשון, ולבוא אל המנוחה ואל הנחלה.

פרשת הגירושין כתובה בתורה (דברים כד) במילים ספורות: 'פִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֻלָּה, וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא־יָחַן בְּעֵינָיו פִּי־מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִי־תָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר'. במשנה ובתלמודים הוקדשו לענייני הגירושין מסכת שלמה - 'מסכת גיטין' ומסכת זו רבו פארותיה וענפיה בדברי הראשונים והאחרונים, ולבד מדברי רבותינו בעלי השולחן ערוך ומפרשיהם בשולחן ערוך אבן העזר, עוד רבו הנידונים המסתעפים בהלכות אלו שנידונו בספרי התשובות ופסקי הדין של רבותינו בכל דור ודור.

למרות ריבוי העניינים הנוגעים בהלכות הגירושין, הרי שספרי רבותינו בעלי הוראה שעסקו בהלכות גיטין הוקדשו בעיקר להלכות כתיבת הגט בדקדוק ולמקצוע הגדול של כתיבת שמות האנשים והנשים בגט ודיני נתינתו, ודבר זה מסור לדיינים זריזים הבקיאים בתחום. אולם לבד מענייני כתיבת הגט ודיני הכפייה והדעת בגירושין, כרוכים בענייני הגירושין עוד נושאים רבים הנוגעים לדיני תשלום הכתובה והפסדה, לדין ודברים בין בני הזוג בשאלת חלוקת הרכוש וסוגיות שונות הנוגעות לילדים המשותפים, וכן ישנן סביב הגירושין הלכות רבות הנוגעות בשאלות של הראוי והנכון במצבי טרום גירושין, ושל דרכי ההנהגה במהלך תהליך הגירושין ולאחר נתינת הגט, ביחסים בין בני הזוג הגרושים ודיני זיווג שני. והנה למרות ריבוי ההלכות וריבוי הנושאים הקשורים בהליך הגירושין, לא נכתבו בדורות האחרונים ספרי הלכה המביאים את פסקי רבותינו גדולי הדיינים בצורה תמציתית ומקיפים את מכלול הנושאים שיש בגירושין.

לכן קמתי אני הצעיר באלפי יהודה, וקבצתי הנפזרות בפסקי הדין ובתשובות רבותינו וסידרתי בסדר נכון למען יוכלו הקוראים לרוץ בו, למצוא את חפצם ולראות את הדינים במקורם. ספר זה יכול לסייע לבני הזוג העומדים בפני אירוע כואב ומורכב בחייהם, שפעמים נמשך על פני תקופה ארוכה, ויוכלו למצוא בספר זה הלכות רבות הנוגעות למצבים שונים שבהם הם נתקלים, והספר יוכל לסייע בידם לבהירות הנושאים ולהיפרדות בדרכי נועם ושלום.

למרות התועלת שיוכלו בני הזוג המתגרשים למצוא בספר זה, הרבה עניינים הנידונים בספר, שייכים למצבי מחלוקת והכרעות בין בני זוג כפי שורת הדין, אולם הדרך המובחרת היא להגיע להסכמות בצורה טובה ומכובדת, מתוך כבוד הדדי כבני זוג לשעבר וכהורים לילדים משותפים, ועל בני הזוג המתגרשים להיכנס לפנים משורת הדין ולהמשיך ברוח טובה את חייהם כל אחד בדרכו.

כל ענייני הגירושין ראוי שייעשו בהסכמה בין בני הזוג, וראוי להימנע ממריבות על רכוש ועל זכויות ממוניות, והדבר הקשה מכולם - מריבה על נפשם של הילדים ועל מקומם. נפשם וחוסנם של הילדים נפגעים כתוצאה ממריבות בין ההורים, ועל ההורים לעשות כל שביכולתם להימנע מלערב את הילדים במריבותיהם ולצמצם ככל שניתן את צערם של הילדים וכעין שאמרו בגמרא (סנהדרין עא, א) על בן סורר ומורה שכאשר קולם של האב והאם אינו שווה, אין על הילד תביעה שהפך להיות סורר ומורה: 'אם לא הייתה אמו שווה לאביו בקול ובמראה ובקומה - אינו נעשה בן סורר ומורה'. ובלשונו של הרש"ר הירש (בפירושו לדברים פרק כא פסוק יח):

רק אם האב והאם מדברים בקול אחד... רק אם שניהם עומדים לפני הבן במידה שווה של כובד ראש וכבוד, ומעל הכל, רק אם יש להורים לב אחד ודעה אחת - רק אז יוכלו לומר לעצמם שהם אינם נושאים באשמה על כישלון בנם.

לפי ההלכה, על שני הצדדים, גם בתוך התהליך המורכב של הגירושין וגם לאחריו, לדאוג לטובת הצד השני, וחובה זו כללית רבותינו בכלל הפסוק 'מבשרך לא תתעלם' (ירושלמי כתובות פרק יא) כמו כן חובת שני הצדדים לדאוג שילדיהם אף לאחר הגירושין, יוכלו לכבד הן את אביהם והן את אמם כראוי. ולנוהגים כך מובטחת הברכה האמורה על ידי ישעיהו: 'אִזּוּ יִבְקַע פֶּשַׁח אֹרְךָ וְאַרְכָּתָךְ מִהֵרָה תִצְמַח וְהַלֵּךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יֵאֲסָפֶךָ', ויזכו לגדול ולצמוח מתקופה זו לקראת העתיד החדש שלפניהם.

ברצוני להודות לחבורת תלמידי החכמים הנפלאים שזכיתי למסור בפניהם שיעורים בענייני אבן העזר בבית המדרש לדיינות 'למען דעת', וכן למו"ד הגאון רבי מיכאל בלייכר שליט"א אב"ד חיפה לשעבר, שאילפנו בינה בהלכות כתובות וגיטין ואף ניאות לעבור על הספר ולתקן בדקו.

כאן המקום להודות לגדולי הדיינים אשר נהגו בי טובת עין, שמו עינם בספר ועודדוני במלאכת, והערותיהם החשובות והדרכותיהם משוקעות בספר, הלוא הם מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א, הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א, וחברי בית דין הגדול לשעבר: הגאונים רבי שלמה דיכובסקי שליט"א, רבי אליהו רפאל היישריק שליט"א, רבי אהרן כץ שליט"א ורבי אברהם חיים שרמן שליט"א. וכן לגאונים רבי יעקב חיים סלומון שליט"א ורבי ישראל שחור שליט"א על החיזוק שקבלתי מהם ועל הזכות לשמש לפניהם ולראותם במלאכת שמים בסדור הגט על מתכונתו. תודה מיוחדת לגאונים רבי יצחק צבי אושינסקי שליט"א אב"ד ירושלים, רבי אריאל הולנד שליט"א ורבי אבידן

שפנייר שליט"א שעברו על הספר והעירו לי הערות חשובות ומועילות שעזרו מאוד בהעמדת הדברים על דיוקם.

כמו כן ברצוני להודות לגאון רבי חיים הירשמן שליט"א ראש הכולל בישיבת נצח ישראל, שנהג בי טובת עין ושם עינא פקחא דתליא באובנתא דליבא בעת עבודתי על חיבור זה בין כותלי הישיבה, וכן לראש הישיבה הגאון רבי אברהם ברינקר שליט"א. וכן עלי להודות לראש מכון רמח"ל, הגה"צ ר' מרדכי שריקי שליט"א, על הזכות לשקוד על התורה והעבודה בין כותלי בית מדרשו. ואזכיר בחיבה את הקהילה הנפלאה 'יוסף שלום' בשכונת רמות, שנושאים רבים מתוך הספר התלבנו במהלך שיעורים שמסרתי בפני בני הקהילה. עוד אודה לחכמי המשפט המומחים בתחומם, שנעזרתי מאוד בעצותיהם והערותיהם המועילות: עו"ד אליסף הילברון, פרופ' משה הלברטל, פרופ' ועו"ד דב פרימר, טו"ר הרבנית ורדית רוזנבלום ועו"ד יאיר שופל, וכן ליועץ המשפטי של בתי הדין הרבניים עו"ד הרה"ג ר' שמעון יעקובי שליט"א.

מקום לעצמו חולקים המסייעים בהעמדת הספר על מתכונתו: הרה"ג ר' ברוך הייפרט שליט"א שבתבונתו ולמדנותו הרבה סייע בידי לקצור באמרים ולנפות תבן מן הבר, הר"ר ארי יארמיש שליט"א שבכשרונו וחכמתו נרתם להוציא דבר נאה ומתקבל, והר"ר משה שוחט שליט"א על יצירת המפתח בסוף הספר לתועלת המעיינים.

לפני סיום אזכיר בחיבה את אמני מורתי, אשת תבונות ויועצת גב' צילקה קרויזר שתחיה לאורך ימים טובים בבריאות ובאושר, אשר חמין ושמן שסכתני בילדותי הן שעמדו לי, ועידודה המתמשך ועצותיה המחכימות היו לי לעזר רב.

שפתי לא אכלא מלהביע תודה לאחת היא רעיתי יונתי תמתי הרבנית שרי קרויזר שליט"א, אשר בהלה נרה עלי ראשי, לאורה אלף חשן, פאשר היתי בימי חרפי, בסוד אלוה עלי אקהלי. וכל ספר זה ממנה פריה נמצא, ראוה בנות ויאשרוה, מלכות ופלגשים ויהללוה, ותבונתה ולמדנותה משוקעים אף בספר זה.

ובצאתי מן הכרך אפרוש כפי לאל עליון, שיעזור לי יחד עם רעייתי לראות בנותינו ובננו גדלים בתורה וביראת שמים, דור ישרים יבורך, ונוכה למלאה הארץ דעה את ה', ויקוים בנו נבואת יחזקאל: 'את האבדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשפרת אחבש ואת החולה אחזק וגו' ארענה במשפט', במהרה בימינו אמן.

רפאל קרויזר

חודש הרחמים תשפ"ג

ירושלם תובב"א

תוכן עניינים

שער ראשון – שלמות הבית

- פרק א – מצוות גירושין ושלום בית 33
מצוות גירושין | שלום בית | הורי בני הזוג ושלום בית | ילדי בני הזוג ושלום בית |
המלצה לגירושין 40
- פרק ב – חשד זנות 42
קינאי וסתירה 42
חשד בבן הזוג | איסור קינאי בזמן הזה | קינאי בטעות | קינאי בחשש פגיעה | קינאי בלא
חשד | האופן הראוי לעורר על הדבר | האיסור להטיל אימה בבית |
זנות ובגידה 45
איסור לבעל ולבוועל | זנות בשוגג | זינתה בעידוד בעלה | סבורה האשה שהדבר מצוה |
סבורה שהיא גרושה | פיתוי קטנה ושוטה | זנות מכוח השפעת סמים ותרופות | מעשה
הביאה האוסר | זנות עם גוי | נבעלה לכמה אנשים |
- נאמנויות 51
עד אחד | לספר לבעל על הזנות | קבלת דברי האשה שזינתה | נתנה האשה אמתלא
לדבריה | השכנת שלום בית | איסור יחוד עם אשתו שזינתה | אם מותרת לבעול אחר
| שהכחיש |
- דבר מכוער 54
- פוליגרף - מכונת אמת 56
- חוקר פרטי 57

שער שני – הפירוד

- פרק ג – דינים הנוהגים בזמן הפירוד 61
- אישות בפרודים 61
- הודעה לבן הזוג | קיום יחסי אישות בזמן מריבה | קיום יחסי אישות לאחר שהחליטו להתגרש | טבילה | ייחוד עם הבעל באינה טובלת לנדתה | ייחוד עם זר בפרודים | ירושה בזמן פירוד | אבלות בזמן פירוד | זכות אכילת פירות בפרודים | חיוב כיבוד בזמן הפירוד | חיוב שמחה בזמן הפירוד | שידוכים בזמן פירוד
- במעגלי השנה 66
- הדלקת נרות לפרודים ולגרושים | מספר הנרות | קבלת שבת בהדלקת האיש | שכח להדליק | חיוב ההדלקה כשמתארחים | קידוש | הבדלה | הדלקת נרות חנוכה | בדיקת חמץ | יחיד הדר לבדו | כשיש נר בחדר או מזווה בפתחו
- פרק ד – חיובי מזונות ומדור קודם הגירושין 72
- חיוב מזונות 72
- חיוב לעבוד כדי לפרנס | התנו שהבעל לא יפרנס
- הפסד המזונות בעזיבת הבית 74
- עזבה את הבית | עזיבה מחמת סיבה מוצדקת | עזבה שלא מרצונה | עזב הבעל מחמת האשה | מצבי ספק
- חיוב מזונות בבעל הרוצה להתגרש 76
- חיוב הבעל כשרוצה לגרש | חיוב הבעל כשטוען מאיסה עלי באמתלא מבוררת | שיקול בית הדין | חיוב הבעל כשהאשה חייבת לו ממון | חיוב הבעל כשיש לאשה רווחים | חיוב הבעל כשהאשה עוברת על דת | חיוב למפרע | שילם אחר מזונותיה | הוצאות משפט
- חיוב מדור 79
- מעבר מגורים 80
- שינוי מקום מגורים | סירוב להעביר מקום מגורים | מעבר לארץ אחרת | מעבר מעיר לעיר | מעבר לצורך פרנסה | דיורים שאינם קבועים | שיקולים נוספים | דירה בבעלות משותפת
- הכל מעלים לארץ ישראל ולירושלים 83
- עליה לארץ ישראל | עליה לירושלים | חשש סכנה | עליה לארץ ישראל מטעמים אחרים

תוכן עניינים

85	פירוק שיתוף
86	מדור ספציפי
87	דמי שימוש
89	מזונות מעוכבת מחמתו
90	גירושין במצב חולי חיוב רפואתה גירושין בזמן מחלה גירושין בזמן הריון ולאחר לידה בזמן התמודדות נפשית תשלום דמי הריפוי
94	מחילה על מזונות

שער שלישי – הגירושין

97	פרקה – הליך הגירושין עיכוב הגירושין
98	הסכם גירושין ותוקפו
98	המחויבות להסכם הסכם בפני בית דין ללא קנין הסכם מחייב את הנושאים הכספיים אישור בית הדין ביטול הסכם הסכם בטעות ויתור מכוח לחץ גדול נאמנות לטעון שהיה הוויתור בטעות חתימה במצב נפשי קשה חזרו לחיות יחד
102	מקום הדין איסור הליכה לערכאות מקום בית הדין
104	הדיון בבית הדין דיני לשון הרע פירסום גנות ברבים גילוי דברים שבצנעה בבית דין ייצוג בבית הדין כבוד הדיינים ביוזון בית הדין החובה להעיד האונות סתר
109	תביעת שלום בית קבלת התביעה ע"י בית דין תביעה מן השפה ולחוץ הפניית בני הזוג ליעוץ זוגי
111	ערעור

113	פרק ז – עילות הגירושין
114	בעיות פוריות
	חיוב גט כשאין ילדים חיוב האשה חיוב הבעל אימוץ ילד חיוב טירחה לקיום מצוות פריה ורביה אין לבית דין לעכב את הגט צירוף הדבר כסיבה לחייב גט המתנת עשר שנים קשיים בפיריון טיפולי פוריות מניעת ילודה
118	בעיות בקיום יחסי אישות
	אשה שאינה יכולה לקיים יחסים אין לאיש גבורות אנשים טיפול תרופתי ידיעה לפני הנישואין
121	נאמנויות בענייני פיריון
	לסמוך על הרופאים חוות דעת סותרות המקבל שכר מאחד הצדדים
121	גירושין מחמת אלימות
	אלימות כלפי הילדים אלימות מילולית ונפשית יחסי אישות בצער אלימות כלכלית בידור ונאמנויות מניעה מהשתתפות באירועים חברתיים
128	עילות נוספות
	הפצת שם רע התמכרות וסחר בסמים בעל שאינו מפרנס רועה זונות פגיעות מיניות משכב זכור
132	עובר על דת
135	הסתרת מומים ומחלות לפני הקידושין
138	בריאות לקויה
	חיוב גט כשיש מחלה נפשית נכות אובדנות מחלה שהתרפאה מחלה חמורה בפרודים תרופות
140	עזיבת הבעל וחשש עיגון
	צו עיכוב יציאה מהארץ
141	פירוד ממושך – תקנת רבי חיים פלאג'י
	פרודים כעילה לחיוב גט בית סוהר
143	מאיס עלי
148	מאיסה עלי

תוכן עניינים

149	אמתלא מבוררת
	חולי ממושך שיכרות לא רצתה האשה בנישואין התמכרויות אדם טיפש ורגזן וכדומה מובטל ובעל חוב
151	מרידות הדדיות
155	פרק ז – כפייה על גט
155	גט מעושה
	כפייה הפוסלת את הגט
158	אונס ממון
	ענישה ממונית קונס הבעל את עצמו נתינת ממון לבעל בשביל שיגרש מחילה על חוב ממון שיש לבעל
161	כפייה בדרך ברירה
162	כפיית גט
164	דין המהרשד"ם - כפייה כשהבעל מתנה תנאים
165	הרחקות דרבינו תם
	במקום שיש דין כפיה במקום שיש חיוב לגרש במקום שיש מצוה לגרש קריאת שם עבריין לסרבן הרחקות שע"י הקהל פרסום שם הסרבן תמיכה בסרבן הרחקות דר"ת על משפחת הסרבן מניעת קבורה ממסייע לסרבן שלילת רישיון ואיסור יציאה מהארץ הגבלת חשבון בנק
172	גט מוטעה
	האיסור להטעות האיסור להטעות את האשה הטעיית הבעל במקום שיש לכפותו תביעה ממונית לאחר הסכמה שלא לתבוע הפרת הסכם רמאות שמחמתה ניתן גט
176	משטה אני בכך
	דרישת ממון ודבר שאינו מגיע בדין התחייבות לשלם תמורת גירושין תביעת סכום מופרז אחר התשלום התחייבויות שבהסכם הגירושין מסירת מודעא
181	פרק ח – חרם דרבינו גרשום זהיתר מאה רבנים
182	קבלת החרם

183 היתר מאה רבנים | הצטרפות למאה רבנים | שלוש מדינות | השלשת גט | האשה כבעלת דין | המירה דתה | חיה עם איש אחר | לא ילדה עשר שנים | סרבנות לגט מטעם צודק | עבר זמן ממושך | מורדת שמסרבת לקבל גט | נשתתית | שליח ציבור בימים נוראים |

שער רביעי – ילדי בני הזוג

193 **פרק ט – מקום הילדים**

193 מקומם של הילדים | טובת הילדים | ניתוק הילד מאחד מן ההורים | שינוי ההסכם לפי טובת הילדים | טובת ילדים קטנים להיות אצל אימם | אם שמצבה אינו טוב | אחר גיל שש | כשהילד מגלה את רצונו | קדימה לאם האם | קדימה בין קרובים | מניעת הפרדה בין אחים | כשאחד מן ההורים כופר | טוען האב שאינו בנו |

200 מעבר למדינה אחרת | מעבר לעיר אחרת | מקום חינוך טוב יותר | עליה לארץ ישראל |

202 הסדרי ראייה ושהות | טובת הילד וטובת ההורים | ליל הסדר | צו עיכוב יציאת הילדים מהארץ |

204 קריאת שם לילד

205 זרע מופרה לאחר הגירושין

208 **פרק י – מזונות הילדים**

208 חיוב מזונות הילדים | חיוב האב במזונות ילדיו | אב שאין לו אפשרות לשלם מזונות | אופנים שהחיוב על האם | חיוב רטרואקטיבי |

213 ניכור הורי

214 שיעור המזונות | חיוב מזונות הורה עשיר | החשיבות שבנתינה יותר מיכולתו | ילדים מעל גיל שש | ילדים מעל גיל חמש עשרה |

תוכן עניינים

- 218 הסכמים על מזונות הילדים
עידכון לפי גובה ההכנסה | שינוי מדד המחירים | חיוב במקום שיש לבן כסף או מזונות |
ריבית שגבו בהוצאה לפועל | משמורת משותפת |
- 220 חובת ההורים בנישואי בניהם ובנותיהם
- 224 חובת ההורים בלימוד תורה של ילדיהם
- 224 בר מצוה
ברכת ברוך שפטרני | בת מצוה |
- 226 הוצאות על חוגים, טיולים ומותרות
- 227 חיוב האב בהוצאות הדיור של ילדיו
- 227 חיוב מזונות הילדים במצבים מיוחדים
חיוב מזונות בממזרים | בדיקת אבהות | הריון לא רצוי על ידי האב | בן מן הנכרית |
ילדים מאומצים |
- 230 **פרק יא – חיובי הילדים להוריהם**
פנייה לעזרה | חובת הילדים בכיבוד אב ואם | ברכת הבנים בערב יום הכיפורים | ליווי
ילד לחופה |
- 232 חובות כיבוד הורים
חובת כיבוד בן הזוג של ההורה | כיבוד הורים רשעים | דיבור על ההורים |

שער חמישי – כתובה וזיכוי ממזון

- 237 **פרק יב – תשלומי הכתובה**
- 237 חיוב הכתובה
זמן פרעון הכתובה | סידור ענייני הממון קודם הגט | טענת אי ידיעה על ההתחייבות
בכתובה | צורת פרעון הכתובה | גביית הכתובה מדירת הבעל | כפייה וחיוב בתשלום
הכתובה | הוצאות משפט | עיקול נכסים |
- 242 כתובה מוגזמת
- 243 ספק חיוב כתובה

245 הצמדה למדד והשתנות המטבע
248 פיצויי גירושין
251 פרק יג – הפסד הכתובה
251 עוברת על דת
 התראה
252 עוברת על דת משה
 הודאת האשה בעל הנכשל גם הוא בעבירות המשיך הבעל לחיות עימה נדרים ושבועות הפלה באיסור איום על הבעל סירוב לדון בבית דין
255 מקללת
257 תלונות שווא
258 עוברת על דת יהודית
 עוברת באקראי הולכת כמנהג מקומה פגיעה בקשר הנישואין עוברת על דת שפורדים קיום יחסים עם אשה התכתבות שאינה ראויה הזרעה בלא ידיעת הבעל
261 מורדת
264 עזיבת הבית
 חזרה ממרידה מורד אנוס לא להיות בבית
266 סירוב לקיים יחסי אישות
 סירוב באופן קבוע סירוב כשהבעל מנוע סירוב לטבול קושי בקיום יחסים תביעת שלום בית שאינה כנה מרידות הדדיות
269 הפסד הכתובה בטוענת מאיס עלי
270 עילות להפסד כתובה
 הצד הגורם לגירושין לא קיימו יחסי אישות גבורת אנשים אינה יכולה לקיים יחסים בעל שאינו מפרנס בעיות פוריות אשה המצערת את בעלה חשד זנות
277 מחילת הכתובה
 מחילה בעל פה מחילה בפירוש ביטול מחילה הצעת פשרה מחילה מתוך כעס מחילה שעל ידי בא כוח לא תבעה כתובתה מתחילה נטל חובת ההוכחה מחילה בטעות חיוב שבועה מחילה בהסכם קדם נישואין הסכם ביטול תביעות הדדיות מחילה שלאחריה חזרו לחיות יחד

תוכן עניינים

283	פרק יד – יחס ממוזן בין בני זוג
283	מעשי ידיה של אשה
	איני ניוזנית ואיני עושה בעל שאינו מפרנס מעשה ידיים בעבודות זמננו לשון ה'תנאים' וישלטו בנכסיהם שווה בשווה פיצויי פיטורין כספי שילומים
287	אכילת פירות
289	השקעות בדירה
	השקעה ממוזן פרטי הסכם ממוזן השקעה לאחר הפרידה הדין במקום ספק מורדת
291	איזון משאבים
	זכויות פנסיוניות קצבאות ופיצויים חישוב הכתובה ואיזון הנכסים חובות זכייה בפייס ירושה
293	כוונת שיתוף
294	מועד הקרע
294	החזרת מתנות
	מתנות בתקופת הנישואין תכשיטים מתנות לנישואין החזרת המתנות במורדת החזרת המתנות בבוגדת החזרת מתנות בעזבה את בעלה בעל המחויב לגרש אשה שיזמה את הגירושין דירה שנרכשה בכספי ההורים רישום נכס בטאבו אומדנא ברורה נתינת דירה במתנה טבעת הקידושין

שיער שישי – הגט

303	פרק טו – כתיבת הגט וזנת'נתו
303	בית דין
304	זמני הגירושין
305	יום הגירושין
305	זיהוי הזוג המתגרש
	הכרת הזוג המתגרש עד אחד בירור טלפוני תעודת זהות העדים והסופר

תוכן עניינים

307	שמות בגיטין
	בירור שמות חובת בני הזוג למסור מידע מדויק חובה למסור ייחוסם נאמנות על שמות הכינוי מסורות כתיבת השמות ניקוד בגט שמות משפחה בגט כתיבת שני שמות בדיקת השמות בכתובה שם בתעודת הזהות שני גיטין
312	סופר הגט
313	עדי הגירושין
314	הקנאת הגט לבעל
	תשלום שכר הסופר ההקנאה לבעל ההקנאה לסופר בחזרה חתימת העדים בדי של הבעל
318	צורת הגט
	תמונה של גט מירושלים שנת תרי"א תרגום נוסח הגט שבתמונה לעברית פירוש המילה גט י"ב שורות נוסח הגט גט על הנייר
321	שם המקום
	דיוק בכתיבת שם המקום שמות הנהרות ירושלים עיר לחוף ים מסורת כתיבת השמות
323	ביטול מודעות
	נוסח ביטול מודעה גט בלא תנאי ממניו הסופר עד נתינת הגט
325	נתינת הגט בידה
	קיפול הגט הסרת הטבעות אמירה בשעת נתינת הגט צורת מסירת הגט מעמד הגירושין אחר מסירת הגט
330	חרם דרבינו תם
	לעז על גט אחר שניתן הכרזה שאין להוציא לעז נפלה טעות בגט קול על מסדר הגט
331	הפקדת הגט בבית דין וקריעתו
	מעשה בית דין הפרידה לאחר הגט
334	פרק טז – גירושין במצבים חריגים
334	איש שוטה
	שוטה מדין הגמרא שוטה לדבר אחד מחלה נפשית התפרצויות דיכאון דברי שטות בנושא אחד נראה כבריא בשעת נתינת הגט טיפול תרופתי מוגבלות שכלית שוטה קודם הקידושין

תוכן עניינים

339	אשה שוטה	היתר לישא אשה שניה עיתים שפויה עיתים שוטה זמני שטות מסוימים נטילת תרופות שוטה קודם הקידושין
342	פרק יז – דינים שונים במקום עיגון	
342	זיכוי גט	זכית גט במקום עיגון זכיית גט ל'צמח'
344	תנאי בקידושין	
346	הרשאה לגט ביוצא למלחמה	
346	הפקעת קידושין	הפקעת הגאונים הפקעה שלא נזכרה בתלמוד דעת הפוסקים על שימוש בהפקעה מינוי שליח גירושין בחופה פסילת הקידושין
349	גט מהרש"ם	
350	טענת מקח טעות	מומים גדולים איילונית מומר שחוף משכב זכר סחר לא חוקי תנאים בטעות קבלת המום

שער שביעי – לאחר הגירושין

357	פרק יח – דיני המגרש והמתגרשת לאחר הגירושין	
357	קשר בין הגרושים	איסור ייחוד התייחדו יחד עסק משותף לדון בבית דין דיבור ופגישה לתועלת הילדים שמחות משלוח מנות העברה מיד ליד
361	מגורים בבניין ובשכונה אחת	בנין משותף כהן וגרושתו וגרושה שנישאה בא על אשת איש משודכים שנפרדו קינון - Nesting

- 363 מי נדחה מפני מי
 דרישת אחד הצדדים לקנות את הדירה | שני הצדדים מעוניינים לקנות את הדירה |
 קנתה האשה דירה במבוי | שכרה האשה דירה במבוי | נישואין לאדם שדר במבוי |
 שיקולים הנראים לבית הדין | גירושין מחמת מעשי הבעל | טובת הילדים |
- 366 הנהגות לאחר גירושין
 דיני טבילה לגרושה | איסורי קורבה לאחר גירושין | קדימות צדקה לבן הזוג | כיסוי
 ראש | עטיפת טלית | שליח ציבור | כיבוד אב ואם | קבורה |
- 371 **פרק י"ט - נישואין שניים**
 חיוב נישואין לאיש | נישואין לאשה שאינה בת בנים | חיוב נישואין לאשה | נישואין
 במדינה אחרת | נישואין עם גרושה | נישואין עם אלמנה | נישואין עם אלמן |
- 375 מחזיר גרושתו
 נישואין חוזרים | התקדשה האשה לאחר | נבעלה האשה לאחר |
- 377 זמני נישואי מחזיר גרושתו
 חול המועד | ספירת העומר | שבעה נקיים | ברכת שהשמחה במעונו |
- 378 המוציא משום שם רע
 גירש משום שם רע ורוצה לחזור ולישאנה | הודתה האשה שזינתה אף אחר הגירושין |
 נתינת אמתלא | אמתלא בזמנו |
- 381 חודשי הבחנה
 מעוברת ומינקת
- 382 איסור נישואין למעוברת | כ"ד חודש | הפסיקה להניק בתחילה | האיסור בזמנו |
 הניקה זמן קצר | מת התינוק | פונדקאית | להשתדך |
- 386 איסור נישואי כהן עם גרושה
 האיסור בזמנו | שם משפחה של מוחזקים בכהונה | גרושה מחמת קול | עדי קידושין
 פסולים | גט מחמת נישואין אורחיים | כהן שנשא גרושה | כהן פצוע דכא | שמות
 בזיווג שני |
- 388 הסכמי ממון והסכמי קדם נישואין
 חשש גט מעושה | חיוב הבעל רק על פי בית דין | הזכרת הגירושין בזמן הנישואין |

תוכן עניינים

392	מנהגי נישואין שניים
	קדימת נישואי הילדים השתתפות הילדים בחופה בזיווג שני עריכת החתונה ביום ה' חול המועד שושבינים תענית ומחילת עוונות
394	שבע ברכות בזיווג שני
394	ייחוד עם ילדי בן הזוג
395	מצוות ושמח את אשתו
399	מפתח ערכים

הנני להודיע בשער בת רבים
שענייני אבן העזר חמורים מאוד, והדברים
בספר זה לא נכתבו כדי להכריע בשאלות
מעשיות, אלא כדי שמי שהגיע לפרק זה
יכיר את הנושאים וידע עניינים אלו.
בכל שאלה מעשית יש לשאול בית דין או
דיין מוסמך.

שער ראשון

שלמות הבית

מצוות גירושין ושלום בית

נאמר בתורה (דברים כד, א): 'כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מִצָּא בָּהּ עֲוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. וַיִּצְאָהּ מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָהּ לְאִישׁ־אֲחֵר'. נחלקו התנאים במשנה בסוף מסכת גיטין (ט, י) באלו נסיבות מותר לבעל לגרש את אשתו. דעת בית שמאי שאין לבעל לגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, ודעת בית הלל כי הבעל יכול לגרש כאשר אשתו נהגה עמו שלא כהוגן,¹ ודעת רבי עקיבא שמותר לגרש אף כשאין לבעל כל טענה על אשתו.²

הגמרא שם מביאה את הפסוק במלאכי 'כי שנא שלח'³ ולומדת ממנו שאין

1. לשון המשנה שם: 'בית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו', וברש"י שם משמע כפשוטו שנשרף התבשיל או נקדח ממלח. ובמאירי (גיטין פט, ב) כתב בפירוש דעת בית הלל: 'דרך כלל הוא שמסרבת לו ואינה מתנהגת על פי רצונו'. ובתורה תמימה (דברים פרק כד אות יב בהערות) כתב: 'וי"ל עוד בדעת בית הלל דהלשון הקדיחה תבשילו שבכאן אינו מעניין קדיחת תבשיל של מאכל, כמו שרגילין לפרש... אלא הכונה כאן שהוא עניין מליצי על השחתת דרך בכלל, וכמ"ש בברכות יז על הפסוק אין פרץ ואין צוחה שלא יהא לו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברכים'.

2. בתורה תמימה שם כתב: 'ובכלל צ"ע בדעת בית הלל ורבי עקיבא, כי היתכן שתהיינה בנות ישראל מזוללות כל כך עד שמפני כל דבר קל יהיה רשאי בעלה לגרשה בעל כרחו. ונראה דדינים אלו דבית הלל ודרכי עקיבא נתקנו בעיקרן לטובתן ולזכותן וכבודן של בנות ישראל, כי אם היה מעיקר הדין שאין רשאי לגרש אך ורק משום ערות דבר אז אפילו אם גרשה משום סבה אחרת שבינו לבניה שאין בה משום גנאי וחסרון לה, היו אומרים העולם שמפני ערות דבר גירשה, ואם כן היה סני שומענה ולא היתה יכולה להנשא עוד, מה שאין כן אם גם אפשר שתתגרש מפני סבות שונות שאין מגנות אותה'. ובחלקת מחוקק (סימן צט סוף ס"ק ב) כתב שאין הלכה כר"ע ואסור לגרש בלי שיש טענה כנגדה.

3. כך נאמר בפסוקים במלאכי שם (פרק יב): 'וְזֹאת שְׁנִית תַּעֲשׂוּ פְסוּת דְּמִעָה אֶת־מִזְבַּח ה' בְּכִי וְאֲנָקָה מֵאִין עוֹד פְּנוֹת אֶל־הַמִּנְחָה וְלִקְחַת רִצּוֹן מִיְדָכֶם: וְאִמְרַתֶּם עֲלֵימָה עַל־פִּיהָ ה' הַעִיד בְּיָדָהּ וּבִין אִשֶׁת נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר אָתָּה בְּגַדְתָּהּ בָּהּ וְהִיא חִבְרָתָהּ וְאִשֶׁת בְּרִיתָהּ: וְלֹא־אֶחָד עָשָׂה וּשְׂאָר רוּחַ לֹו וּמָה הָאֶחָד מִבְּקֶשׁ זֶרַע אֱלֹהִים וְנִשְׁמְרָתֶם בְּרוּחְכֶם וּבְאִשֶׁת נְעוּרֶיהָ אֶל־יְבָגְד: כִּי־שָׁנָא שְׁלַח אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִסָּה חֲמָס עַל־לְבוּשׁוֹ אָמַר ה' צָבָאוֹת וְנִשְׁמְרָתֶם בְּרוּחְכֶם וְלֹא תִבְגְּדוּ: וּבְגִמְרָא שֵׁם (צ, ב) נִאמַר: 'כִּי שְׁנָא שְׁלַח - ר' יהודה אומר: אם שנאתה שלח, ר' יוחנן אומר: שנאוה המשלח. ולא פליגי: הא בזוג ראשון, הא בזוג שני; דאמר ר' אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה - אפילו מזבח מוריד עליו דמעות'.

ראוי לאדם כלל לגרש את אשת נעוריו, וכך כתב הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק י הלכה כא): 'ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה'. ונחלקו אחרונים בגדר האיסור לגרש את אשתו ראשונה, אם הוא איסור מן התורה או מדרבנן או שאין נידון זה אלא כעצה טובה.⁴

מצוות גירושין

א. בגירושין הנעשים על פי דין תורה מקיימים המתגרשים מצוה,⁵ ואין מברכים על מצוה זו.⁶

4. בטור אבן העזר (סימן קיט) כתב שהלכה כבית הלל, ועיינו בית יוסף שם שהרי"ף והרא"ש לא כתבו במפורש שהלכה כב"ה משום שסמכו על המעיין וצ"ע. וראו בשו"ת הרשב"ש (סימן תיא) שהלכה כבית שמאי בזיווג ראשון ואין לגרש אלא משום ערוה או דבר מכוער, וחייב במזונותיה בזמן סירובה להתגרש. והביא שם שיש שכתבו שאין בית דין נוקקים לרוצה לגרש כשאין האשה רוצה, והוסיף: 'ואני אומר דבי דינא דמזקקין ליה משמתין להו לפי שהוא עובר על דברי חכמים ז"ל... וחייבים הבית דין למנוע הסופר לכתוב והעדים לחתום כיון דאיכא איסורא'. ובב"ח (אבן העזר סימן קיט) כתב שכופין אותו שלא לגרשה. וע"ע במשנה למלך (פרק י מהלכות גירושין הלכה כג) ובדברי ר' יעקב כולי שם. ובכנסת הגדולה (יורה דעה סימן רלט) כתב שאינו איסור לגרש אלא עצה טובה. ומתוס' בסוטה (ג, א ד"ה ר' ישמעאל) ומשו"ת הרשב"א (סימן יח) יש משמעות שהדבר איסור גמור, וכן משו"ת הריב"ש (סימן קכז), וכן נקט בגט פשוט (סימן קיט ס"ק ו). וע"ע שו"ת שואל ונשאל (חלק ה אבן העזר סימן טז) שכתב: 'דכפי הנראה פה אי גרבה יע"א הכי נהיגי דכן ראינו ושמענו שהבית דין פה לא רצו להזקק לאיזה אנשים שבאו לגרש ולשלם כתובה לנשותיהם ימים ושנים'. וע"ע בשו"ת הגם שאול (חלק א סימן לה), ושו"ת שמחת כהן אבן העזר (סימן נ). ובספר מי השלח [מונסונגו] (דף ד) כתב: 'ורע עלי המעשה היום הזה שאין בית דין מדקדקין אחר זה דכמה בני אדם עיני ראו שרצו לגרש נשותיהם על לא חמס בכפם, אלא מחמת שמוצאין אחרת נאה הימנה ולא אריק למעבד הכי, דהא איסורא דאורייתא הוא וצריכים אנחנו למחות בידם. ויש איסור לסופרים ולעדים לחתום בגט זה'. ובספר יפה תואר על בראשית רבה (פרשה יח אות ט) כתב שואף למאן דאמר שאינו שנוי המשלח והיינו בזיווג שני, מכל מקום: 'אין ה' מייחד שמו על הגירושין שואף על פי שמתור לו לגרשה ואינו שנאו, אין ה' חפץ בגירושין'.

5. ספר המצוות לרמב"ם (מצוה רכב), ספר החינוך (מצוה תקעט). וראו עוד בבאר היטב אבן העזר סימן קיט ס"ק א.

6. בטעם הדבר כתב בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן יח): 'משום דיש מקצת הגירושין שהן בעברה כגון שלא מצא בה דבר עברה ומגרשה ששנוי המשלח, ואף על פי שיש מצוה במקצתן כגון אותן נשים שנשאו בעברה שמצוה לגרשן לא פליגי רבנן לגרושין שיברך במקצת הגירושין ולא יברך במקצתן'. וכתב ר"י קורקוס (הלכות ביכורים פרק יב): 'שאע"פ שהמגרש חוטא הוא, מכל מקום מצוה לגרש בספר ולא בדבר אחר כיון שהוא רוצה לגרש, אבל ודאי יותר טוב הוא שלא לגרש'. ובספר מהרי"ל (מנהגים הלכות חליצה אות ז) דן בברכה על החליצה וכתב: 'ושאלו א"כ המגרש בגט נמי יברך, ואמר הכי השתא התם גזירה משמים דאחיו מת וזקוקה לו, וגבי גט איהו דאפסיד אנפשיה להתקוטט שאין זווגם עולה יפה ויתפרדו'. וע"ע בשו"ת הריב"ש סימן שצח.

ב. כאשר נראה שיש סיכוי לחיים בשלום, אין למהר ולהתגרש, ובפרט כאשר נישואים אלו הם נישואים ראשונים,⁷ וכל שכן כאשר יש ילדים משותפים.⁸

7. גמרא גיטין (צ, ב). ורש"י שם פירש שהכוונה לאשת נעורים. ובמאירי שם ביאר שהיינו אשה שהתגדלה עמו, וזה לשונו: 'שהדבר מכוער באשה שנתגדלה עמו ונשקעה באהבתו שכיוצא בזו בגידה והפרת ברית, ועליו אמרו אפי' מזבח מוריד עליו דמעות, כלומר שאף סניגוריו נעשין לו קטיגור ואין בה לשום אדם ללמד עליו זכות, והוא שאמר על כי העיד ה' בינך ובין אשת נעורייך אשר אתה בגדת בה היא חברתך ואשת נעורייך וכתוב ובאשת נעורייך אל תבגוד'. וע"ע ט"ז אבן העזר סימן קיט ס"ק ה. ובסנהדרין (כב, א) נאמר: 'אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה'.

8. יש לשקול גם את טובת הילדים ואת הפגיעה שתגרם להם ואין למהר להתגרש, וכדברי הושע לקב"ה כמובא בגמרא בפסחים (פז, ב): 'אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיין שדברתי עמו פירש מן האשה אף אתה בדול עצמך ממנה, אמר לו רבונו של עולם יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא ומה אתה שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן, כך ישראל שהן בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב... ואתה אמרת העבירים באומה אחרת'. וכתב המהרש"א שם שהושע לא רצה לגרש את אשתו משום שחשש שיאמרו שאין בניו ממנו. ועוד שייך בזה זילות לילדיו כמבואר בנדרים (סו, א) שפותחים לאדם פתח להתיר את נדרו בכבודם של ילדיו שלא יאמרו על אשתו דברים רעים מחמת הגירושין. ולשון המאירי שם: 'יאמרו על בנותיך בנות גרושה, וכן אומרי'ן מה ראתה אמן של אלו להתגרש עד שמוציאין עליה אי זו דבה לומר שעליה נתגרשה, והוא אומר אלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי נודר הרי זה מותר'. ומבואר שאף כשהאשה פרוצה וחשודה על הזנות אין לגרש כשיש לו בנים ממנה. והמאירי בפסחים (פז, א) כתב: 'כבר ביארנו במסכת סנהדרין כמה קשין גירושין שהרי התירו ליחד ולא התירו לגרש, מ"מ כל שיש לו לאדם בנים הימנה הדבר מכוער יותר, והוא שאמרו דרך הערה בספור משלי הנבואה שאמר לו הושע להקב"ה רבונו של עולם יש לי בנים הימנה ואיני יכול לגרשה ולא להוציאה'. וכן אמרו במסכת עירובין (מא, ב) שאדם הנשוי לאשה רעה, אם יש לו בנים ממנה אין יכול לגרשה. ובבראשית רבה (פרשת ויצא פרשה עא) נאמר: 'כיון שראה אבינו יעקב מעשים שרימה לאה באחותה נתן דעתו לגרשה, וכיון שפקדה הקדוש ברוך הוא בבנים אמר לאמן של אלו אני מגרש, ובסוף הוא מודה על הדבר הדא הוא דכתיב (בראשית מז) וישתחו ישראל על ראש המטה, מי היה ראש מטתו של אבינו יעקב לא לאה'. וכן כתב היעב"ץ בהגהותיו ליבמות (סג, ב) על אמוראים שלא גירשו נשותיהם משום שהיה להם בנים מהם, והביא לגמ' פסחים ונדרים הנ"ל. וכן מוכח בדברי התוס' רא"ש בסוטה (ב, א). ובמסכת שמחות (פרק ד, ג) הוצרכו להשמיענו חידוש מיוחד שאין מתאבלים על גרושתו גם כשהיו לו ילדים ממנה. ובתשובות חכמי פרובינציה (סימן סה) כתב: 'ואף על פי שמצינו לרבנותינו ז"ל ששבחו דברי בן סירה שאמר אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מצרעתו, היכא דלית ליה בני מנה אבל אית ליה בני מנה לית ליה לגרשה, אלא אם כן מצא בה או ערוה או דבר או לא זכה ליבנות ממנה'. וכן נראה בשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן רא). וע"ע בשו"ת משנה הלכות חלק י סימן רנט, חלק יב סוף סימן שנב, חלק יז סימן עד.

ג. על גירושין מזיווג ראשון אמרו חכמים 'אפילו מזבח מוריד עליו דמעות',⁹ אולם כאשר הגירושין נעשים ברצון שני בני הזוג אין איסור להתגרש.¹⁰

שלום בית

ד. מצוה לעסוק בהטלת שלום בין בני הזוג במקום שאפשר להחזירם לחיות בשלום, וגדול שכר המטיל שלום ומסייע להעמדת הבית בשלום.¹¹ וגדולי החכמים היו עוסקים בהשכנת שלום בית ואף מבזים עצמם על כך.¹²

ה. אף כשבני הזוג אינם שומרי תורה ומצוות מותר לפעול להשכנת שלום בית במקום שנראה שהוא לתועלת ויעזור לחיזוקם.¹³

9. גמרא גיטין (ז, ב). ובביאור האמור 'אפילו מזבח', כתב בספר מי השלח [מונסונגו] (ג, ב) שאפילו מזבח שיש עליו אש תמיד והוא יבש ואין בו לחות, מכל מקום מוריד דמעות. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק לג) נאמר: 'ששה קולן יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע... ובשעה שהאשה מתגרשת מבעלה'.

10. רמ"א (אבן העזר סימן קיט סעיף ג). וע"ע שו"ת הר"ן סוף סימן מח.

11. חז"ל הפליגו במעלת השלום, ואמרו במסכת דרך ארץ פרק שלום: 'אמר ר' ישמעאל גדול הוא השלום, שמצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על שמו שנכתב בקדושה שימחה על המים, כדי להטיל שלום בין איש לאשתו'. [וברמב"ם (פרק כא מהלכות אישות הלכה ט) כתב שמחמת שלום בית תקנו חכמים לפטור אשה ששברה כלים בבית, עיי"ש בנו"כ]. ובשו"ת הריטב"א (סימן לז) וכן בשולחן ערוך יורה דעה (סימן רכח סעיף כא) כתבו שנחשב דבר מצוה שמותר להתיר נדר שהודר על דעת רבים משום שלום בין איש לאשתו. ובשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן ב) כתב: 'ואין ללמוד מכאן היתר לדברים אחרים דגזירת הכתוב הוא בסוטה'. ובשו"ת הרמ"א (סימן ק) כתב שחס וחלילה להתיר עבירות משום שלום בית, ומחיקת השם שהותרה הוא משום שהוא לתיקון עיי"ש. וראו עוד בשו"ת תורת חיים [מהרח"ש] (חלק ג סימן לה) שכתב: 'אין לבקש עילות וצדדים להחמיר יותר מדאי במקום מצוה רבה כזאת, שכבר נודע כמה הפליגו חז"ל על מעלת השלום'. וע"ע בשו"ת שמן רוקח (חלק יורה דעה סימן מח) שכתב שהוא מצוה לעשות שלום בית גם במקום שאין ילדים ויכול להיות שראוי לגרשה, עיי"ש היטב ובאותו שם. וע"ע בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן נא) בכמה דברים שהתירו משום שלום בית, וכפל דבריו בחשיבות בניית המקווה משום שלום בית בחושן משפט חלק א סימן מב. וראו עוד שם באבן העזר חלק א סימן סג. ומבואר בשו"ת רמ"א (סימן קכה) שאף לעשות שלום בין בחור ובחורה משודכים כדי שיינשאו הוא בכלל מצות שלום בית.

12. כלה רבתי פרק ג, אבות דרבי נתן פרק יב, נדרים סו, ב, פסקי ריא"ז סוף גיטין.

13. בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן תעו) כתב: 'וכיוצא בו אני נוהג בעזהשי"ת כשמבקשים ממני לסדר שלום בית אצל חפשיים אני נמנע כיון שמסייע בזה לעבור על איסור נדה, וכבר דרשו חז"ל (שבועות מז, ב) לא תנאף לא תנאף לא לסייע לניאוף'. ועיינו חכמת שלמה אבן העזר סימן כב ובחלקת יעקב אבן העזר סימן עח, ולכאורה איסור נדה אינו בכלל לא תנאף שמדבר באשת איש.

- ו. אסור לעודד את חברו להתגרש כדי לשאת את אשתו.¹⁴ ומי שמשלם כסף לאיש כדי שיגרש את אשתו, אסור לו לשאת את האשה הגרושה שנראה כאילו האיש מוסר אשתו לאחר.¹⁵
- ז. אין להציע לאחד מבני הזוג בעודו נשוי הצעת שידוכים לזמן שלאחר גירושיו,

ועוד דנו האחרונים אם אסור נדה הוא בכלל עריות לכמה דינים, ועייין באתון דאורייתא כלל כא. ובשו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן תשל) התיר אף לשדך במקום שיהיה לתועלת. ובחזון איש (שביעית סימן יב ס"ק ט) לגבי מה שהתירו חכמים למכור דבר שהקונה יכול לעבור בו אסור, כתב: 'משום דאם באנו להחמיר בספיקות נמי נעשה מכשול, שנמנע חסד ודרכי חיים ושלום מעצמינו שנאה ותחרות בינינו וביניהם ועוברים על לא תשנא, ועוד כמה לאוין שאין אסורין קל מאיסור זה שאנו באים להציל אותם ממנו... והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך דינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה, ולהתיר בספק וזה הדרך הממוצעת והישרה'. ובספר כנס הדיינים תשע"ו (עמ' 412 - 417) הודפס דין ודברים בזה בין הגרי"ב ז'ולטי והגר"ש קרליץ משנת תש"ם, והציע שם הגרי"ב ז'ולטי שהדיינים יאמרו לבני הזוג שזה הזמן לקבל על עצמם טהרת המשפחה, וכיוצא בזה כתב בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב סימן תרסד. ועוד כתב שם (חלק ז סימן קס אות ז) לחלק בין מקום שיש חשש שייכשלו באיסור אשת איש, לבין מקום בו אין חשש למכשול זה, ושם עושה שלום בית שידבר עמהם על חשיבות שמירת איסור נדה. וראו עוד במאמרו של הגר"א שרמן, 'השכנת שלום בית בין בני זוג שאינם שומרים על טהרת המשפחה', תורה שבעל פה, תשנ"ט, עמ' פט - קה. ומסקנתו שם שראוי לבית הדין לפעול להשכנת שלום בית גם אצל בני זוג שאינם שומרים טהרת המשפחה. ובשו"ת יביע אומר (חלק ג אבן העזר סימן כא) כתב: 'גם נפקא מינה להתיר למתוכי השלום בין זוגות כאלה שהאשה הולכת בראש פרוע ובזרועות מגולות, להכנס לעובי הקורה להשלים ביניהם. וגדול השלום שאפי' שם שנכתב בקדושה נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו (סוף מסכת דרך ארץ זוטא). וגם נראה שיועיל זה במקום הצורך לאיש ירא שמים [או בעל תשובה] שאשתו הולכת בבגדי פריצות ובראש פרוע, ואינה שומעת בשום אופן לתוכתו, וקשים לו מאוד הגירושין, ובפרט כשיש להם בנים ובנות, שיוכל לסמוך על הטעם הנ"ל להתיר לו לקיימה. ואף הפוסקים שכתבו דעוברת על דת מצוה לגרשה ואסור לקיימה, אפשר שבזה הזמן הן הן יודו להקל, מטעם הנ"ל. ועדיין צ"ע בזה'. וראו עוד בעניין זה בדברי הגר"מ טולידאנו במאמרו 'ניהול הדין - סוף מעשה במחשבה תחילה' בכנס הדיינים תשע"ח (עמ' 155), ובהפנייתו ליביע אומר חלק יא אבן העזר סימן ע.

14. בים של שלמה (יבמות פרק ד אות ו) כתב: 'אסור שיחרוש על גירושין חבירו, ולגנוב את דעתו כדי שיגרש את אשתו ותנשא לו לאחר הגירושין, דעון גדול הוא'. וכתב שם שאף אם נשאה תצא משום לעז. וראו עוד בגמרא גיטין (נח, א). וקראו עליו הפסוק במיכה (ב, ב) 'ועשקו גבר וביתו' עי"ש, ובהגהות יעב"ץ שם.

15. מרדכי (קידושין רמז תקמז), רמ"א (אבן העזר סימן קמג סעיף טו). וכתב בערוך השולחן (אבן העזר סימן קמג סעיף טו): 'ובודאי אם יש כח ביד בית דין למחות בכאלה החיוב מוטל עליהם, דזהו מהדרכים הקרובים לזנות ולא יתכן לאיש ישראל לעשות כאלה'.

ומכוער הדבר.¹⁶

הורי בני הזוג ושלום בית

ת. לפעמים הגורם למניעת שלום בית הוא מעורבות ההורים בחיי הזוג, לכן רשאים בני הזוג למנוע מהוריהם לבוא לבקרום בביתם מחשש לפגיעה בשלום בית.¹⁷ אולם אין למנוע קשר טוב של בן הזוג עם משפחתו.¹⁸

ט. אף אם ההורים אומרים במפורש לילדם להתגרש, אין צריך לשמוע בקולם ואין בזה מצות כיבוד אב ואם.¹⁹

16. שו"ת חוות יאיר (סימן קצו), פתחי תשובה (אבן העזר סימן קמג ס"ק י').

17. שולחן ערוך אבן העזר (סימן עד סעיף ט וסעיף י). ומשמע שם שהבעל יכול לומר כך אף בלא טענה, והאשה כאשר באה בטענה שמצירים לה. ואפשר שזה דווקא כשהמדור שלו אבל כשהמדור של שניהם אין צריכים טענה. ועיי"ש בביאור הגר"א ס"ק ד. וע"ע בפסקי דין רבניים כרך ג פס"ד בעמ' 299 וצ"ע. וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות חלק ב סימן תרסה. ובספר חסידים (סימן תקסג) כתב: 'מי שיש לו אב או אם בעלי מחלוקת עם אשתו ואם יאמר הוא לאשתו שתתתוק היא תהיה במחלוקת עם בעלה... מוטב לשתוק לה'. וע"ע בספר פלא יועץ ערך אהבת איש ואשה, שראוי לא לערב ההורים, עיי"ש.

18. משנה בכתובות (עא, ב), ולשון הרמב"ם (פרק יג מהלכות אישות הלכה יד): 'ותהיה היא הולכת להם כשיארע להם דבר, ותלך לבית אביה פעם בחודש ובכל רגל ורגל'. וע"ע שו"ת שואל ונשאל (חלק ב אבן העזר סימן ט וסימן מח) שהולכים בזה אחר המנהג. ושם (חלק ד אבן העזר סימן ד) כתב: 'מכל מקום מנהג עירנו אי גר'א יע"א שהולכת כל אשה לבית אביה ואמה בכל יום שני ובכל יום חמישי ובכל יום שבת ובכל רגל. וכל הנושא אשה אדעתא דמנהג העיר נושא'. ובשו"ת משנה הלכות (חלק ז סימן קנג) כתב: 'פשוט דאין הבעל יכול לכוף האשה שלא תדבר עם אביה ותתרגז עליו, ואפילו על סתם בני אדם אין בידו לכוף שלא לדבר עמו אם לא שיש לו טענה משום זנות... שאין הבעל יכול לאסור לאשתו לדבר עם אביה או אמה וכל שכן שתתרגז על הוריה, ואין זה בכלל מורא בעל שתשמע לו לכולי עלמא דאין אדם דר עם נחש בכפופיא אחת ומורא בעל הוא צווי חז"ל ולא צווי ז"ל להיות לה מורא זה חס וחלילה, ודרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'.

19. כתב בשו"ת הריב"ש (סימן קכז): 'ואין זה בכלל כבוד האב ויראתו לגרש את אשתו שקשין גירושין, שהרי התירו לדוד ליחד ולא התירו לו לגרש, כדאיתא במסכת סנהדרין (כב) ולזה אין לבעל לתלות אונסו במצות אביו'. ובשו"ת מהרי"ק (סימן קסו) כתב: 'לעניות דעת נראה שאם היא אשה ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן, חדא דאפילו לעניין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי, כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך, ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה'. וע"ע בהגהת הרמ"א שולחן ערוך יורה דעה סוף סימן רמ ובביאור הגר"א שם. ואפילו שאומר האב שמתבזה בכך אין צריך לשמוע לו, ועיינו עוד בשו"ת משיב דבר (חלק ב סימן נ) לגבי חיוב כיבוד אב כשהאב מורה לבנו שלא לישא אשה שליבו חפץ בה, ובשו"ת תורה לשמה סימן רסו ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לד. ובספר

ילדי בני הזוג ושלום בית

י. אין להורים לערב את ילדיהם במריבות ביניהם, ואסור להם לגנות זה את זה בפני הילדים או לומר לילד דברים בגנות ההורה האחר.²⁰

חסידיים (סימן תקסא) כתב: 'האב המצוה לבנו לתת גט לאשתו שלא מצא בה ערות דבר אלא על חנם, על זה אינו מצוה על הן לעשות רצון אביו כשהאשה טובה ואינה מכעסת את בעלה ולא אביו ואמו'. ויש לדקדק לכאורה שכשמכעסת את אביו ואת אמו, מצוה על הן לעשות רצון אביו. וצ"ע. ובשו"ת קנה בשם (חלק ב סימן צא) כתב שהיינו שמצערת אותם צער הגוף ממש. ומ"מ מסקנת הפוסקים כנ"ל. ועוד כתב בספר חסידיים (סימן תקסב): 'ואביו ואמו חוטאים שדוחקים אותו ליקח אשה שאינו אוהב אותה', וכל שכן שאם ההורים דוחקים את ילדם להתגרש כשאינו חפץ הם חוטאים בכך.

20. יש ללמוד כן מהאיסור לערב אחרים במריבה שבכך גורם לריבוי מחלוקת וללשון הרע, וכמבואר בחפץ חיים (הלכות לשון הרע כלל ג אות א) ובבאר מים חיים שם ובפתיחה בלאווין, וכתב החפץ חיים (עשין אות י): 'וְכָל שֶׁפָּן אִם חָס וְשָׁלוֹם עַל אָבִיו וְאִמּוֹ מִמֶּשׁ, דְּדוֹדָי עוֹבֵר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה דְכַבּוֹד אָב וְאִם. מְלַבֵּד כָּל זֶה עוֹבֵר גַּם פֶּן עַל (דברים כז, טז): 'אָרוּר מְקַלָּה אָבִיו וְאִמּוֹ, ה' יִשְׁמְרֵנוּ'. ואחד מההורים המספר לילדים בגנות ההורה האחר הרי הוא בכלל זה ר"ל, ועי"ש בבאר מים חיים שם ובארורין אות ד שם. וכאן גם גורם לצער הילדים ופגיעה בחינוכם ר"ל. ויש מקום לעיין בגמרא ביבמות (סג, א) שאמר רב לחייא בנו 'איעליא לך אמך'. ועוד מבואר שם שאין לבן לשקר לאמו על דברי אביו כדי שיתקיים רצון אביו, וכתב שם המאירי שדווקא כשאין חשש מפני שלום אבל בשביל השלום יכול לשנות דבריו. אמנם בים של שלמה שם (סימן מו) כתב: 'שליחות שהוא בין אביו לאמו לא ישנה, אפילו במשנה משום שלום', ונראה משום שאין לילד להתערב בעניינים שבין אביו לאמו. ומה שאמר רב לחייא בנו 'איעליא לך אמך' פירש בשו"ת לב חיים (חלק א סימן ה), שהרגיש רב בהערמה זו ולא היה נוח לו בזה, ועוד הביא שם דברי מהרש"ל ופירש לחלק בין שינוי אקראי שהוא מותר לבין שינוי בקביעות. אין לילד לספר דברי הורה אחד להורה האחר וכדומה כשיכול לגרום לערעור השלום ביניהם, וכמבואר בספר חסידיים (סימן שלו): 'מי שאמרה לו אמו עשה כך וכך אתה בני ולבסוף בא אביו א"ל כך עשית מי אמר לך לעשות זה, לא יאמר לו אמי אמרה לי כן אם רואה שכועס אביו, פן יכעוס אביו על אמו, ופן יקללנה, נמצא שהוא גורם ומעלה עליו כאלו הוא עושה לה'.

וראו עוד בפס"ד של הרב אברהם הרוש (תיק 1197864/14) שהביא ממאמרו של ד"ר דניאל גוטליב ('תסמונת הניכור ההורי', 'רפואה ומשפט', גליון מס' 31 עמ' 106): 'ילד הנמצא במצב בו הוא נאלץ לבחור בין שני ההורים, והוא מודע לעובדה כי בחירה זו תגרום צער לאחד ההורים, עלול לחוות תחושות קשות של אשמה. במקרי גירושין 'רגילים' ילדים רבים חשים מידה מסוימת של אשמה, אם בשל מחשבה שהם גרמו או לא מנעו את הגירושין, ואם בשל הרגשה כי הם צריכים לטפל בהורים ולגרום להם להיות שמחים או לפחות לא עצובים'.